

Az élet nem áll(t) meg – A KSH Könyvtár a pandémia előtt, alatt és után...

Kálmán Rita

Szinte lehetetlen összefoglalni, mennyi nehézséget okozott a járvány az élet minden területén, így a könyvtárakban is. Írásomban szeretném bemutatni, hogy a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Könyvtárban milyen módon, milyen eszközökkel igyekeztünk vagy inkább igyekszünk átlendülni ezeken az akadályokon, hogyan próbáltunk meg előnyt kovácsolni a körülmények okozta hátrányokból, bízva abban, hogy hasznos ötletekkel is szolgálhatok a munkatársak számára.

Tárgyszavak:

Az alább leírtak a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) 2021. július 8–9. között online formában megrendezett 52. Vándorgyűlésén hangzottak el. Történetemet kissé régebről kezdem, mint a járvány berobbanása, ugyanis kevéssel előtte hagyományos szakkönyvtári feladataink mellett a fiatalabb korosztály, a reménybeli könyvtárhasználók felé fordítottuk figyelmünket kifejezetten nekik szánt programok kidolgozásával. Írásom első részében e kezdeményezésünkről szeretnék néhány sor erejéig szót ejteni, majd bemutatom, hogy a járványhelyzet alatti könyvári „csiki-csuki” idején hogyan és hová csoportosítottuk át erőforrásainkat, miként gondoltuk újra életünket. És persze, ha már időrendben haladok, nem hagyhatom ki a jövőre vonatkozó terveinket sem.

A legkisebbek szolgálatában

A KSH Könyvtár 2021-ben ünnepelte alapításának 154. évfordulóját. Kezdetben hivatali könyvtárként látta el feladatait, majd 1897-től nyilvános és országos feladatkörű intézményként működött. 1929-től a nemzet második könyvtára, kutatókönyvtári funkciói mellett az utóbbi két évtizedben közkönyvtári jellegét erősítette. Több mint másfél évszázados fennállása során mindig törekedett az olvasói igények maradéktalan kielégítésére, sőt,

elébe is ment azoknak. Nincs ez másként napjainkban sem, ugyanis munkánk során egyik fő célunk 21. századi szolgáltatásokkal bővíteni repertoárunkat, ezzel újabb és újabb olvasói „rétegek” számára vonzóvá tenni könyvtárunkat..

A vándorgyűlés nemzedékek szolgálatában motatójára reflektálva nem titkolt hátsó szándékkal jelöltem meg a címben a pandémia előtti időszakot. Némi szójátékkal élve azt mondhatom, hogy a járvány előtt néhány másodperccel kezdtünk el – a korábbi vezetés kezdeményezésére – sokkal nagyobb hangsúlyt fektetni a felnövekvő nemzedék oktatására, olvasáskultúrájának fejlesztésére, figyelmünk az óvodás és iskolás korosztály, mint a jövő olvasói vagy talán a jövő statisztikusai felé fordult.

Hogyan indultunk? Első vagy inkább nulladik lépésként felvettük a kapcsolatot a könyvtárnak otthont adó II. kerület óvodáinak, iskoláinak vezetőivel, majd az innen érkező csoportoknak könyvtárismereti órákat szerveztünk diavetítéssel, papírszínházzal, meseolvasással, korosztályra szabott játékkal fűszerezve.

A továbbiakban csupán néhány szóban, összefoglaló jelleggel ismertetem a programot, ugyanis a foglalkozások kidolgozója, *Bors Anikó* kolléganőm Lépésről lépésre a statisztika felé – Gamifikáció a KSH Könyvtárban című munkájából minden érdek-

lódó megismerheti a részleteket. Büszkén mondhatom el, hogy Bors Anikó lett e pályaművével az Év fiatal Könyvtárosa Díj 2019. évi kitüntetettje.

A legkisebbek, az óvodás csoportok látogatásakor fontos a játékoság, ezen keresztül az első élmények megszerzése a könyvtárunkról. A bevezető könyvtárismertető foglalkozástól kezdve a minden alkalommal elhangzó meséig szeretnénk elérni azt, hogy még az olvasástanulás megkezdése előtt szívesen jöjjenek a gyerekek a könyvtárba. Az irodalmi élmény mellett a különböző dokumentumtípusok bemutatása is sorra kerül. A látogatások során a Papírszínház sorozat meséiből válogatunk, ahol a fakeretben mozgatható nagyméretű lapok segítségével a mesélő színházi élménnyé változtatja a hagyományos meseolvasást. A reneszánszokat élő diafilmek és klasszikus könyvtári mesék további felfedezésre, kérdésekre, beszélgetésre adnak lehetőséget. Szóba kerülnek a bűvös számok is, és mindaz a varázslat, amit itt művelnek velük. A mesék után a gyerekek belelapozhatnak a könyvtári polcokon sorakozó mesekönyvekbe és tematikus gyűjtésekbe is.

Az általános iskolások számára egy nyomkereső játékot kínálunk, amelyben a népszerű Rumini sorozat szövegrészleteinek segítségével a résztvevő csapatok kalandos útra indulnak a könyvtárban és a történetben. A játék címe „Ruminivel a számok tengerén”, ugyanis a csapatoknak minden állomáson egy számot kell megtalálniuk, akár egy labirintusban, akár egy infografika segítségével, a kincsesláda lakatja pedig a megtalált számok segítségével nyílik ki. Az 1. ábrán a játékhoz használt kellékek egyikét láthatjuk.

A középiskolások számára fontos a kortársakkal való közös problémamegoldási helyzetekben való sikeres részvétel. A játék jellegéből adódóan alkalom adódik egy társas kikapcsolódásra és a szinte észrevétlen információszerzésre is. A játékosok egymásra vannak utalva, így fontos, hogy folyamatosan kommunikáljanak, segítsék egymást. A krimi királynője, Agatha Christie egyik történetét választottuk irodalmi alapként, melyben egy panzióba zár mindenkit a hóvihár néhány napra. Tizenkét állomás vár a csapatokra, és a krimi szövege alapján járják végig mindegyiket. Minden állomáson egy-egy számot kell megtalálni a nyomok mellett kihelyezett logikai vagy ügyességi feladatok alap-

ján, miközben a legfontosabb statisztikai alpműveket is megismerik. (2. ábra Nyomkereső középiskolások számára.)

A fenti játékos foglalkozások mellett 2020 februárjában megvásároltuk a Darts Matek elnevezésű interaktív oktatási szoftvert, amely a könyvtárhasználati órák színesítésére, valamint rendhagyó tanórák megtartására egyaránt alkalmas.

1. ábra Ruminivel a számok tengerén

2. ábra Nyomkereső középiskolások számára

A magyar fejlesztésű szoftver egy digitalizált darts tábla használatával segíti a gyerekeket a matematikai alapok elsajátításában, képességeik fejlesztésében. A program célja az interaktív alapú szinte észrevétlen tanulás, egy gyakorlatias, szabad tanulási környezetben. Előnye, hogy széles körben alkalmazható különböző fejlettségi szintű gyerekek körében. A Darts Matekról bővebben itt olvashatnak: <https://dartsmatek.hu/>. (3. ábra)

A foglalkozások tekintetében a 2019-es év volt a kísérleti évünk, 2020-ban pedig a tapasztalatok alapján tovább folytattuk volna a tökéletesítést, ám a pandémia egy huszárvágással elintézte ez irányú törekvésünket; a Darts Matekot csupán egyetlen általános iskolai osztálynak tudtuk bemutatni, náluk viszont osztatlan sikert aratott.

A háttérben szorgoskodva

És akkor megérkezett a járvány...

Az úgynevezett lezárások hatására – mint mindenki a szakmában és a szakmán kívül – nehéz helyzetbe kerültünk, hisz olvasók nélkül mit ér egy könyvtáros élete. Igaz ugyan, hogy néhány másodpercig ijedten pislogtunk, de mégis azt mondhatjuk, hogy csaknem idővesztés nélkül reagáltunk az új körülményekre.

3. ábra Darts Matek

Esetünkben kissé tompított a nehéz helyzetben az a tény, hogy a könyvtárban komoly gyűjteményszervezői, kutatói és kutatástámogatói munka folyik, mindemellett az olvasószolgálatos kollégák munkájuk jelentős részében nélkülözhetetlen háttérmunkákat is végeznek.

Ideális helyzetben, választ keresve a „hogyan tovább?” kérdésre, készítettünk volna egy olvasói igényfelmérést, de erre sajnos sem időnk, sem lehetőségünk nem volt. A megoldás tulajdonképpen ott hevert a lábunk előtt, csupán az előbb említett háttérmunkák mennyiségét kellett hatványra emelnünk, és persze újakat is kitalálni. Bizton állíthatom, hogy ez sikerrel meg is történt, így – visszautalva írásom címére – az élet nem állt meg a KSH Könyvtárban. Első lépésként a könyvtárak Jolly Joker-ét, az állományellenőrzést vetettük be: két olvasóterem közel 20 ezer kötetes állományát vetjük górcső alá. A Findura Imre szakolvasó termünkben lévő szakanyag felülvizsgálatára is sort tudunk keríteni teljes erőbedobással. E szakirodalmi gyűjteménynek a naprakészen tartása folyamatos ugyan, azonban az adott helyzetben alaposabban tudtunk belevágni ebbe a munkafolyamatba. Olvasótermi folyóirat-állományunk térrendezés, térkorszerűsítés eredményeként új otthonra talált a könyvtár falain belül, és megtörtént a lelőhelyváltozás integrált könyvtári rendszerünkben való átvezetése is.

Zárt ajtók mögött is az olvasókért vagyunk

Ha szabad azt mondani, hogy volt némi pozitív hozománya a járványnak, akkor az az, hogy bebizonyosodott, hiányzunk olvasóinknak. Hiányérzetüket orvosolandó, még nagyobb hangsúlyt fektettünk arra, hogy felhasználóink több felületen is tudjanak velünk kommunikálni, így telefonon, e-mailben, Messengeren, sőt, akár Facebookon is feltehettek kérdéseiket, leadhatták kéréseiket.

Szaktájékoztatót korábban is nyújtottunk e-mailben, de most megsokszorozódott az ilyen formában hozzánk eljuttatott kérések száma. Születésnapi csomagunk népszerűsége mondhatni töretlen volt a pandémia alatt is. Korábban jellemzően személyes válogatás során választották ki a szükséges folyóiratokat a megrendelők, jelen helyzetben lehetőséget biztosítottunk számukra a kérések fenntebb felsorolt csatornákon történő leadására.

Könyvtárközi kölcsönzés továbbra is az ODR-en vagy e-mailen keresztül zajlott. Itt is tapasztalható volt némi visszaesés, ám a számok tökéletesen bizonyítják, hogy – tekintettel arra, hogy könyvtárak között átívelő tranzakcióról van szó – az élet más könyvtárakban sem állt meg.

A lelki károk mellett az olvasókat ért anyagi károkat is igyekeztünk mérsékelni, ennek érdekében hoztunk néhány olyan intézkedést, amely ezt hivatott megoldani: a tagságot automatikusan meghosszabbítottuk a zárás időtartamával megegyezően, a késedelmi díjak generálását természetesen leállítottuk, és 30 oldal terjedelemig díjmentesen küldtünk digitális másolatot.

Az első nyitás alkalmával is szem előtt tartottunk mind olvasóink, mind kollégáink védelmét. Mivel az olvasótermi válogatásra nem volt lehetőség, így előre elkészített könyvcsomagokat vehettek át az olvasók. A tömörülés elkerülése érdekében a kölcsönzést és a visszavételt egymástól elkülönített helyen oldottuk meg, a visszaérkezett könyvek pedig 72 órás karanténba kerültek. A fentiek kivitelezésében legnagyobb nehézséget a humánerőforrás hiánya jelentette, mivelhogy két fronton kellett helytállnia a kollégáknak.

Az egy éven át tartó nyitás-zárás bizonytalansága mindenkinek feladta a leckét. A 2020 novemberében kezdődő újabb zárás alkalmával olvasók ismét nem jöhettek be a könyvtárba, ezért kísérleti jelleggel, „kihelyezett kölcsönzés” formájában a KSH dolgozóinak biztosítottunk lehetőséget könyvcsomagok kölcsönzésére és könyvek visszaadására előzetes időpontfoglalással. Ideiglenes szolgáltatásunk igen sikeresnek bizonyult, ugyanis a „jegyek” egy szempillantás alatt elfogytak, és a 3 lehetséges alkalom alatt 132 időpont és csaknem 120 könyvcsomag lelt gazdára.

2021 áprilisától – más könyvtáraktól átvett gyakorlatként – kiterjesztettük a kölcsönzés lehetőségét a külsős olvasóinkra is úgynevezett ablakos kölcsönzés formájában. Az egész pandémiás időszakban kiemelten odafigyeltünk olvasóink tájékoztatására. Tudván azt, hogy mindenki az átlátható, gyors információközlést keresi, infografikákat készítettünk, de természetesen mindent megjelenítettünk a szokásos felületeinken is.

Később már láttuk a fényt az alagút végén, amikor a védettségi igazolvánnyal rendelkezők számára

lehetővé vált a könyvtár épületébe való belépés. Azonban nem szerettük volna az igazolvány nélküli felhasználókat sem diszkriminálni, így az ablakos kölcsönzést továbbra is fenntartottuk. A dupla frontos helytállás komoly kihívást jelentett, de ezt az akadályt is sikerrel vettük.

Átköltözés az online térbe

A kényszerű zárva tartás alatt életterünket áttettük az online térbe. Szerencsére kollégáink ropant kreatívak és széles érdeklődési körrel megáldottak, így számos érdekes, figyelemreméltó posztunk született. Videók készültek jeles napok alkalmából, példának okáért a kórusok világnapját kollégánk által vezetett KSH Kórusának felvételével köszöntöttük. Emellett megemlékeztünk többek között a zacskómentes világnapról, a hamburger világnapjáról. Számos könyvajánló is született, és nálunk sem maradhettek el az örök klasszikus tevékenységek, úgy, mint a meseolvasás, az online kézműveskedés, az online papírszínház.

A Bibó István termünk megnyitásának 10. évfordulója alkalmából szintén online formában játékot szerveztünk, ahol olvasóinknak öt napon keresztül egy-egy, a könyvtárral kapcsolatos kérdést kellett megválaszolniuk:

- Mióta van a könyvtárnak kötelespéldány-jogsultsága?
- Hány kategóriába vannak sorolva a könyvek a Bibó teremben?
- Mikor alapították a KSH Könyvtárat?
- Hány beiratkozott olvasónk volt szeptember 20-án?
- Hány példánnyal rendelkezett a könyvtár 2020. szeptember 11-én?

A visszajelzések, megtekintések alapján elmondhatjuk, hogy felhasználóink, követőink örömmel fogadták a bejegyzéseket, magam részéről pedig bizton állítom, hogy érdemes a KSH Könyvtár közösségi oldalait figyelemmel kísérni.

Rendezvények, könyvkiadás

Az MKE Társadalomtudományi Szekciójával közös rendezvényünk, a 2016-ban első alkalommal megrendezett Szakkönyvtári Seregszemle olyan nívós eseménnyé nőtte ki magát, hogy egyszerűen nem engedhettük meg magunknak, hogy a járvány miatt elhalasszuk. Azzal, hogy az Országos Széchényi

Könyvtár (OSZK) biztosította a technikai támogatást, minden akadály elhárult a Seregszemle online térben való megvalósításának útjából. Tettünk igazolást nyert, teltházzal üzemeltünk, pozitív meg erősítéseket kaptunk, és nagy volt a visszajelzés iránti igény is. A csaknem 250 résztvevő 12 előadást hallgathatott meg, az elhangzott előadások a KSH Könyvtár videotóriumában tekinthetők meg: (<https://kshkonyvtar.videotorium.hu/hu/channels/5112/szakkonyvtari-seregszemle-2021>), a prezentációk pedig a könyvtár honlapján érhetők el: (http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=seregszemle_2021)

Könyvkiadási tevékenységünkről sem kellett lemondanunk, a pandémia első hulláma idején jelent meg a KSH-val közös kiadványunk A számontartott nemzet magyar és angol nyelvű változata. Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy a járvány a munka célegyenesében ért minket, ám mégis maradt még néhány simításnyi tennivaló, melynek eredményeként született meg a magyar történelem nyolc évtizedét átölelő exkluzív térképalbum. (4. ábra)

Tervek

És, hogy mi lesz ezután? Nem kérdés, hogy a fiatalok számára kidolgozott programunkat mindenképp továbbvisszük, emellett pedig, tekintettel az előre összeállított könyvcsomagok népszerűségére, elképzelhető, hogy beemeljük palettánkra a későbbiekben. Szem előtt kell tartanunk ugyanakkor azt, hogy akár kétélű fegyver is lehet, mivel így kevesebb időt tölt a könyvtárban az olvasó, mintha saját maga válogatna.

Irodalom

Bors Anikó: Lépésről lépésre a statisztika felé - Gamifikáció a KSH Könyvtárban. 2019. https://mke.info.hu/wp-content/uploads/2019/12/2_Bors_Aniko_palyamunka_Lepesrol_lepesre_a_statisztika_fele.pdf [Utolsó megtekintés: 2021. december 1.]

Rózsa Dávid: Szakkönyvtár a holnap határán. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár, 2018. 236 p. ISBN 978 963 235 533 7

Beérkezett: 2021. december 2.

Kálmán Rita

főigazgató

Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár

E-mail: Rita.Kalman@ksh.hu

4. ábra A számontartott nemzet

Előadásomban mindvégig az olvasókról beszéltem, de biztosra vehető, hogy a kollégákat is megviselte az elmúlt időszak. Pontosan ezért fontosnak tartom, hogy elmondják véleményüket arról, hogy az intézmény milyen hatékonysággal, mekkora reakcióidővel kezelte a folyton változó helyzetet, és természetesen érdemes erről megkérdezni a felhasználóinkat is.

A fentiekben igyekeztem összefoglalni, hogyan reagáltunk a járvány által eléink állított ismeretlen helyzetre és mik a terveink a jövőre nézve. Nyáron még titkon reméltük, hogy év végére, következő év elejére talán már fellélegezhetünk. Sajnos most azzal kell szembesülnünk, hogy ez nem így történt, de nem kérdés, hogy megyünk tovább rendületlenül. Vannak tervek, feladatok, és olvasók, akiknek hiányzik a könyvtár, és hiányzunk mi, könyvtárosok is.